

Даниленко Ю.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Національний університет харчових технологій*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-432-3-12>

НАПРЯМКИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Протягом останніх років банківські установи залишаються провідними учасниками фінансового ринку як за обсягом активів, так і за якістю виконуваних функцій. Навіть в умовах війни, банки продемонстрували достатню стресостійкість та зберегли значний потенціал до акумулювання та перерозподілу фінансових ресурсів. Політика НБУ, спрямована на підвищення достатності капіталу та ліквідності банків, сприяє підвищенню довіри до банківських установ. Все це дає підстави очікувати від банків активної участі у повоєнному відновленні економіки, в т.ч. через розширення їх інвестиційної діяльності.

Питання банківської інвестиційної діяльності активно обговорюється науковцями та практиками, зокрема варто відзначити праці Л. Кльоби, Н. Руденко, С. Черкасової та ін. У своїх працях вони розглядають особливості інвестиційної діяльності банків на вітчизняному фондовому ринку, оцінюють ризики банківської інвестиційної діяльності, аналізують структуру інвестиційних портфелів вітчизняних банків тощо. Проте в сучасних умовах все більшої актуальності набуває окреслення напрямів активізації інвестиційної діяльності банків, що і визначає мету нашого дослідження.

В розвинених країнах банки є потужним джерелом не тільки кредитних, але й інвестиційних ресурсів. Вони з одного боку самі є емітентами корпоративних акцій та облігацій, з іншого – виконують роль фінансового посередника, купуючи та продаючи цінні папери на фондовому ринку як у власних інтересах, так і в інтересах своїх клієнтів. Українські реалії накладають свій відбиток на особливості здійснення інвестиційної діяльності банками.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р. в Україні банки можуть бути створені лише у вигляді акціонерного товариства або кооперативного банку. Станом на жовтень 2024 р. всі 62 банки вітчизняної банківської системи є акціонерними товариствами. Тому свій статутний капітал вони формують шляхом емісії акцій. Проте, за даними НКЦПФР протягом останніх років банки фактично не здійснювали додаткових випусків акцій для збільшення статутного капіталу. Станом на 01.01.2024 р. власні боргові цінні папери в структурі зобов'язань мають лише 3 банки (АТ КБ «ПриватБанк», АТ «ТАСКОМБАНК» та АТ «БАНК АВАНГАРД») [1].

Структура інвестиційного портфеля банків протягом 2021–2024 рр. представлена (рис. 1):

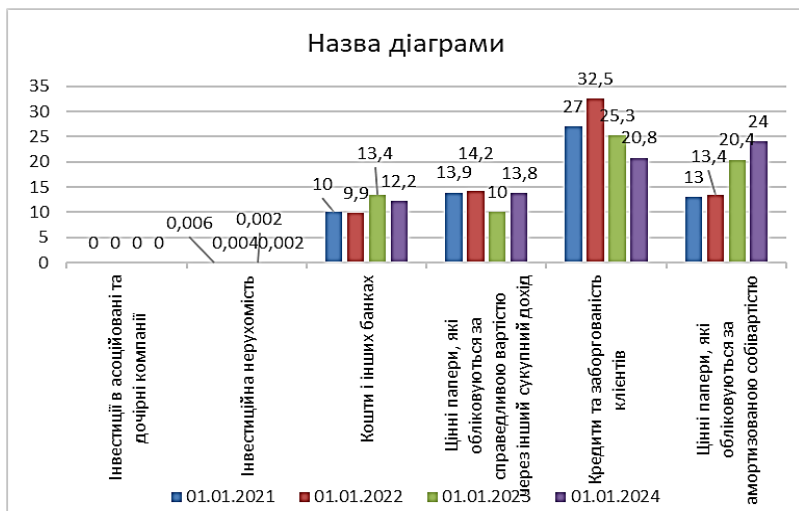

Рис. 1. Структура інвестиційного портфеля банків у 2021–2024 рр., у % до загальної величини активів

Джерело: складено автором за даними [1]

- цінними паперами, які обліковуються за амортизованою собівартістю;
- цінними паперами, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід;

- інвестиціями в асоційовані та дочірні компанії;
- інвестиційною нерухомістю;
- коштами в інших банках.

Як видно з рисунку протягом останніх років банки практично не здійснюють інвестицій в асоційовані та дочірні компанії та інвестиційну нерухомість. Зростає величина коштів, розміщених в інших банках, хоча їх частка в загальній величині активів майже не змінилась. В інвестиційному портфелі банків переважають цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю, причому їх частка після початку повномасштабного вторгнення на територію України, суттєво збільшилась (майже вдвічі на початок 2024 р. відносно початку 2021 р.). Частка цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю через сукупний дохід дещо скоротилася на початок 2023 р., але суттєво зросла на початок 2024 р.

Порівнюючи співвідношення інвестиційного та кредитного портфеля банків у загальній величині активів (рис. 1), можна сказати, що обсяг наданих кредитів скоротився протягом останніх років, що пов'язано, в першу чергу, зі зменшенням попиту на кредити з боку суб'єктів господарювання. Останні у більшості «бояться» займатися розширенням виробництва в умовах підвищених воєнних ризиків. Тому банки, маючи в свою розпорядженні значну кількість фінансових ресурсів, сконцентровані на розширенні інвестиційного портфеля.

Якщо говорити про структуру інвестиційного портфеля банків в розрізі видів цінних паперів, то тут переважають державні боргові цінні папери та облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), особливо це стосується банків з державною часткою [3, с. 118].

Така структура інвестиційного портфеля свідчить в цілому про проведення консервативної інвестиційної політики банками. Проте така ситуація обумовлюється не лише свідомим вибором банків, але також вимогами часу. ОВДП протягом останніх років демонструють високу прогнозовану дохідність, тому очевидно зберігають свою інвестиційну привабливість для банків. Проте, якщо проаналізувати структуру біржової та позабіржової торгівлі на фондовому ринку України, то вона складається

переважно з ОВДП. Станом на жовтень 2024 р. в Україні залишилося всього 2 біржі (ПФТС та ПЕРСПЕКТИВА), торгівля на яких майже на 90% представлена ОВДП [2]. Аналогічна ситуація і на позабіржовому ринку.

Тому у банків особливо немає можливості щодо вибору фінансових інструментів при формуванні інвестиційного портфеля.

Проаналізувавши основні проблеми, з якими стикаються банки, при здійсненні інвестиційної діяльності, можна виділити наступні:

- нерозвиненість фондового ринку;
- низька інституційна спроможність НКЦПФР як регулятора фондового ринку;
- обмеженість фінансових інструментів для здійснення інвестицій;
- обмежений доступ загальної більшості суб'єктів господарювання до фондового ринку;
- непопулярність акціонерної організаційно-правової форми для створення підприємств в Україні та ін.

Узагальнюючи вище наведене, активізація інвестиційної діяльності банків в Україні вимагає комплексного рішення щодо:

- зниження безпекових ризиків;
- підвищення інституційної спроможності НКЦПФР;
- покращення захисту прав кредиторів, яке включатиме в т.ч. судову реформу;
- підвищення прозорості фондового ринку;
- покращення інвестиційної привабливості корпоративних цінних паперів тощо.

Література:

1. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків) за 2021, 2022, 2023, 2024 рр. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#4>
2. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-вересня 2024 р. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
3. Руденко Н.О. Структура інвестиційних портфелів банків України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 12. С. 115–123.